

Yirminci Yüzyıl: İnsanlığın Yaşadığı En İyi Çağ

Stephen Moore*

Julian L. Simon**

Bu çalışmanın temel önermesi, 20. yüzyılda, A.B.D'de yaşayan insanların hayat şartlarında, insanlık tarihinin daha önceki devirlerinde bu alanda gerçekleşen toplam gelişmeden daha büyük bir ilerleme olduğudur. Dünyanın diğer birçok yerinde de hayat standartlarında muazzam iyileşmeler oldu, fakat her yerde değil. Avrupa Yahudileri, Ruslar ve Çinliler; Hitler, Stalin ve Mao diktatörlükleri altında korkunç olaylar yaşadılar.

Gezegeneğimizin yaşı gözönüne alındığında 20. yüzyılın parlak bir dönem teşkil ettiği görülür. Lâkin, bu kısa zaman diliminde görülen insan hayatının kalitesindeki delillendirilebilir iyileşme mucizevi bir şey değildir. Beşeri gelişmedeki ilerleyiş 19. yüzyılda Endüstri Devrimi'yle başlamış olmakla beraber, en önemli gelişmeler 20. yüzyılda yaşanmıştır. Bu konuda sunulacak her istatistikî bilgi 1933'te Şikago'daki Dünya Fuarı'nın münasip şekilde "İlerleme Asrı" olarak adlandırdığı şeye ulaştığımızı kanıtlamaktadır.

20. yüzyılda Amerikalıların hayat standartlarının yaklaşık dört kat iyileşmesi, beşeri ilerlemenin dörtbin yıl boyunca ne kadar yavaş olduğunu hatırladığımızda daha bir etkileyici olmaktadır. Endüstri devriminden önceki bin yıl bo-

yunca insanların gelirleri hemen hemen sabitti, yılda yalnızca 0.5 oranında büyüyordu. 1700'de ortalama hayat süresi Yunan ve Roma İmparatorluklarında olduğundan fazla değildi (Şekil 1). İnsanlık tarihinin büyük bir bölü-münde, hayat, Thomas Hobbes'un meşhur ifadesiyle, "nahoş, kaba ve kısa"ydı.

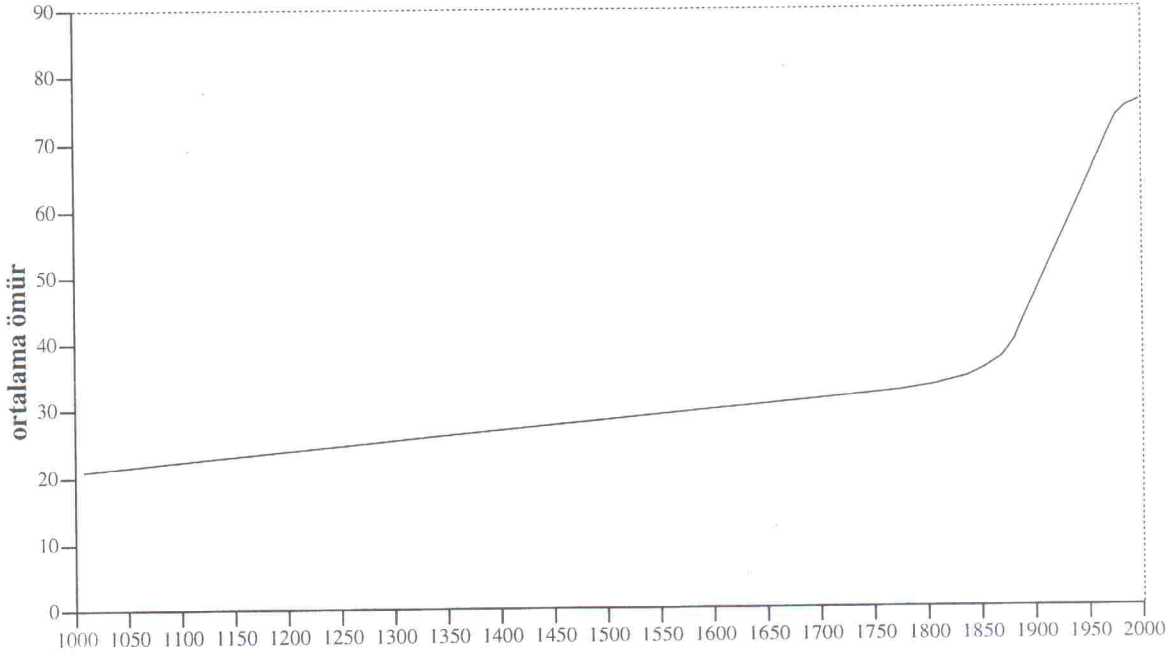
Geride bıraktığımız 1000 yılda hayat kalitesinde ne kadar ilerleme olduğunu anlamamızın bir yolu, önceki asra zihni bir seyahat gerçekleştirmektir. Hayat eskiden nasıldı? 19. yüzyılın son demleri bir verem, tifo, sanatoryum, çocuk işçiliği, çocuk ölümü, atlar, at gübresi, mumlar, 12 saatlik iş günleri, siyahlara karşı ayırimcılık yapan yasalar, kalitesiz evler, mezbahalar ve bunlarla bağlantılı şeyler devriydi. Linç edilme, sadece siyahlara özgü değildi, genel olarak çok yaygındı (Güneyde bir ayda 11 İtalyan linç edildi). Elli yaşına kadar yaşamak kişinin Tanrı tarafından kutsandığına bir işaret sayılırdı. Bir annenin dört çocuğunun ergenlik çağına kadar hayatta kalmasını sağlaması tabiat kanuna karşı gelmek gibiydi. Her on çocuktan biri ilk yaş gününden önce ölürdü. Yüzyıl önce ebeveynler çocuklarının ölmesi korkusu altında yaşardı, bugünlerde ebeveynler çocuklarının kendilerini mahalli spor takımına seçtirmemesi korkusu altında yaşamaktadır.

Endüstri şehirleri, normal olarak, siyah

* *Cato Institute'de Mali Politika Çalışmaları direktörü.*

** (1932-98) *Maryland Üniversitesi'nde İş İdaresi Profesörü ve Cato Institute'de kıdemli bir uzmandı.*

Şekil 1
İkinci Binyılda Ortalama Ömür

Kaynak: 1000-1850 (Avrupa) için, Julian L. Simon, *The Ultimate Resource 2*, rev. ed. (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1946), p. 319; 1900-1996 (ABD) için, Centers for Disease Control, National Center for Health Statistics, *Monthly Vital Statistics Report 47*, no. 45, Table 16; ve U.S. Bureau of the Census, *Historical Statistics of the United States: Colonial Times to 1970* (Washington: Government Printing Office, 1975), Series B 107.

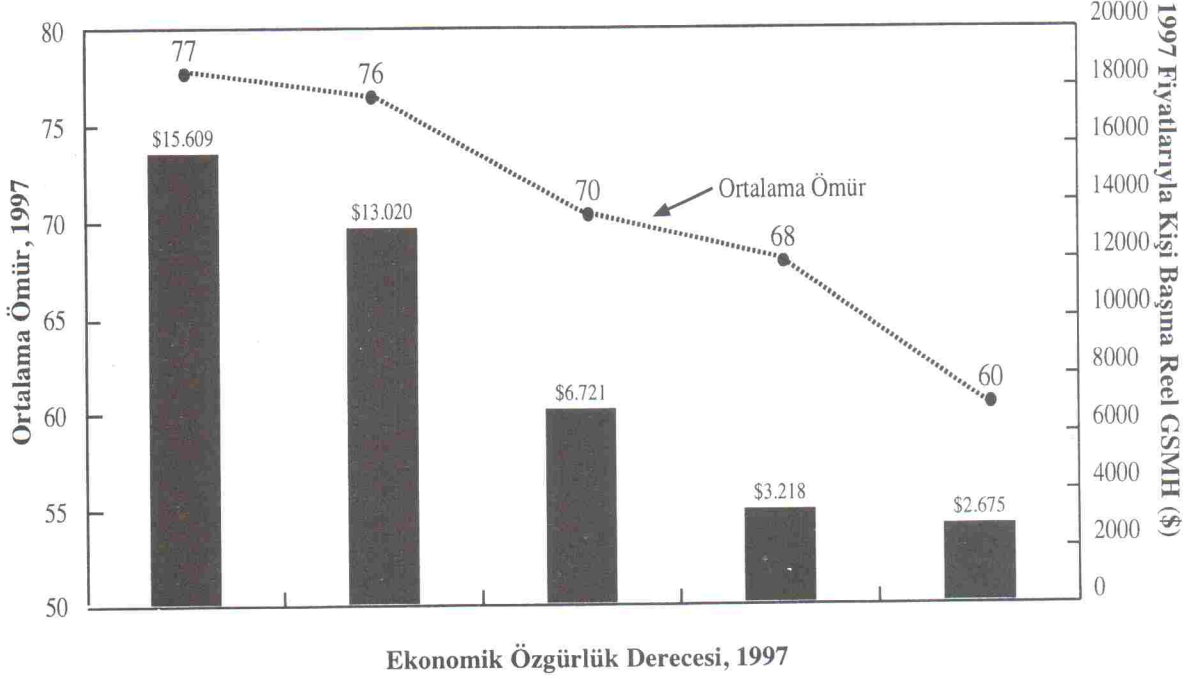
kurum, is ve duman bulutlarıyla kaplıydı. Endüstri Devrimi'nin o safhasında, havaya zehir saçan fabrikalar refah ve ilerlemenin işareti sayılırdı. Modern pompalama ve kanalizasyon sistemleri devreye girmeden önce, caddeler kötü kokuluydu ve çöp doluydu. En önemli ölüm sebepleri akciğer yangısı, verem, ishal ve şiddetti. 1918'de akciğer yangısı 675.000 Amerikalıyı öldürdü. Yirminci asrın ilk yirmi yılında, asit yağmuru ve global ısınma devrinden önce, kirlilik çok, pek çok insanı öldürdü. Ölümcül hastalıklar, sütle ve "içme suyuyla" taşınırdı. Kanser bugün olduğu gibi temel ölüm sebebi değildi, zira çoğu Amerikalılar vucutları kanseri geliştirecek zamana sahip olacak kadar uzun yaşamadan enfeksiyonel hastalıklara veya tesadüfi salgın hastalıklara kurban düşerlerdi.

Tıbbî tedavi, bugünün standartları açısından, dehşet verici derecede ilkel. 1910'da tıp eğitimi üzerine meşhur Flexner raporunu yazan Abraham Flexner, bir doktora başvuran bir hastanın

bundan yararlanma şansının yüzde 50 olduğunu yazmıştı. Sağlık tarihçisi Theodore Dalrymple 19. asrın sonlarına kadar "bir hastayı fiilen muayene etmenin bir doktorun onuruna yakışmayan" bir şey olarak görüldüğünü belirtmektedir. Asırlar boyunca, hatta 1900'lerin başlarına kadar kullanılan ilaçların -uyuşturucuların- çoğu, arsenik dahil, faydasız ve çoğu zaman zehirleyiciydi. Oliver Wendel Holmes'in, zamanındaki bütün ilaçların okyanusa dökülmesinin insanlık için iyi, balıklar için kötü olacağını söylediği belirtilmektedir.

Öyleyse, neden insanlık 20. yüzyılın başlangıcında büyük bir sıçrama yaptı? Ve bu yüzyıldaki gelişmelerin çoğu niçin A.B.D'de ortaya çıktı? İkinci sorunun kısa cevabı şudur: Özgürlük işe yarar. Bireysel özgürlük ve hür teşebbüsü birleştiren eşsiz Amerikan formülü, insanlık tarihinde daha önce görülmedik biçimde, risk üstlenmeyi, tecrübeyi, icadı ve bilimsel araştırmayı teşvik etmiştir.

Şekil 2
Ortalama Ömür ve Ekonomik Özgürlük

Kaynak: James D. Gwartney and Robert L. Lawson, *Economic Freedom of The World: 1997 Annual Report* (Vancouver: Fraser Institute, 1997) and Population Reference Bureau, *World Population Data Sheet 1999*, http://www.prb.org/pubs/wpds99_2.htm.

Ekonomik özgürlük ve özellikle hükümet baskısından azade olma beşeri ilerlemenin gerekli şartlarıdır. A.B.D'de, hükümet, çoğu zaman, makul derecede iyi işleyen bir hukukun üstünlüğü sistemi kurmuş ve sonra ortadan çekilmiştir. Bu yüzyılın trajedisi, insanoğlunun tekrar tekrar -en son ortalama ömür süresinin trajik biçimde düştüğü eski Sovyetler Birliği'nde ve on milyonlarca Çinlinin kollektivist tarım politikaları yüzünden açlıktan kırıldığı Çin'de- devlet baskısının insan ruhunu sakatladığını ve uzun durgunluk ve hatta gerileme dönemleri yarattığını yeniden öğrenmesidir. Şekil 2, bütün dünyada ekonomik özgürlükle ortalama ömür beklentisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Amerika aynı zamanda diğer milletlerin sahip olmadığı bir avantajdan yararlanmaktadır, çünkü Amerika, taze göçmen dalgalarıyla kendisini mütemediyen yenileyen bir ülkedir. Ellis Island veya Golden Gate (Avrupalı göçmenlerin

giriş kapısı) ve Rio Grande (Latin göçmenlerin giriş kapısı) yoluyla Amerika'ya gelen milyonlarca yeni Amerikalı dünyanın geri kalan kısmının en parlak ve en heyecanlı bireyleridir. Amerikalılar kendi kendilerini problem çözücüler ve ilerleme arayıcıları olarak seçmiş bir halktır. Tarihçi Paul Johnson *A History of American People* adlı kitabının ilk cümlesinde Amerikalıları "insan cinsi için ilk ve en iyi umut" olarak tasvir ederken bu noktaya işaret etmektedir.

İnsanlığın büyük ilerlemesinin neden daha ziyade 20. yüzyılda ortaya çıktığı yolundaki ilk sorunun cevabı bu kadar açık değildir. Mammafi, bize göre, nisbeten yeni üç gelişme insan hayatını derinlemesine değiştirmiştir. İlki modern ilaçlar ve aşılardır. Bilim adamları bu yüzyılda ortalama ömür süresi beklentisindeki artışın neredeyse yarısını, geliştirilmiş ilaçlara, aşılar ve diğer tıbbî tedavi keşiflerine bağlamaktadır.

İkinci gelişme, elektrik enerjisinin kulla-

TABLO 1
20. Yüzyılın 25 Harika Trendi

Trend	1900-1920*	1995-1998**
Ortalama ömür (yıl)	47	77
Çocuk ölümü (her 1000 canlı doğumda)	100	7
Bulaşıcı hastalıklardan ölüm (her 100.000 kişide)	700	50
Kalp Hastalığı (her 100.000 kişide)	307 (1950)	126
Kişi başına GSMH (1998 fiyatlarıyla)	4.800 \$	31.500 \$
Endüstriyel Ücret (1998 fiyatlarıyla)	3,40 \$	12,50 \$
Hanehalkı varlıkları (1998 fiyatlarıyla, trilyon)	6 \$ (1945)	41 \$
Fakirlik oranı (ABD hanehalkı, %)	40	13
Haftalık çalışma saati	50	35
Tarım işçileri (işgücü, %)	35	2,5
TV sahipleri (ABD hanehalkı, %)	0	98
Konut sahipleri (ABD hanehalkı, %)	46	66
Elektrik kullanımı (ABD hanehalkı, %)	8	99
Telefon görüşmeleri (yıllık, kişi başına)	40	2.300
Ulaşım araçları (ABD hanehalkı, %)	1	91
Patent sayısı	25.000	150.000
Lise mezuniyeti (yetişkin, %)	22	88
Kaza ölümleri (her 100.000 kişide)	88	34
Buğday fiyatları	4,1	0,2
Üniversite mezuniyeti (Kadın mezunlar)	34	55
Zenci nüfus geliri (yıllık, kişi başına, 1997 fiyatlarıyla)	1200 \$	12.400 \$
Mukim nüfus (ABD, milyon)	76	265
Hava kirliliği (kurşun, mg/100 m_ hava)	135 (1977)	4
Bilgisayar hızı (işlem/sn, milyon)	0,02 (1976)	700
Bilgisayar sahipleri (ABD hanehalkı, %)	1 (1980)	44

* Değerler verilerin sağlanabildiği ilk yıla aittir.

** Değerler verilerin sağlanabildiği son yıla aittir.

nılmasıdır. Elektrik enerjisinin üretilmesi 19. yüzyılın sonlarında mümkün hale gelmişti, fakat elektriğin evlerde ve fabrikalarda kolayca kullanılabilmesi ancak 20. asrın başlarında mümkün oldu. Elektrik enerjisinin büyümesi sadece bizi karanlıktan kurtarmakla kalmadı, aynı zamanda binlerce icadın yolunu açtı. Bu icatlar insanlığa tabiatın gücünden yararlanmaya başlama ve günlük hayatımızın her alanını geliştirme imkânı verdi.

Üçüncü dönüştürücü gelişme microchip'in icat edilmesiydi. Bilgisayarın beyni olan semiconductor insanlığın yeni bir bilgi evrenine geçiş pasaportu oldu. Bugün 799 dolarlık bir pentium laptop sahibi bir Amerikan işçisi 2. Dünya Savaşı boyunca dünyadaki bütün bilgisayarların toplam kapasitesinden daha fazla bir kapasiteyi parmaklarının altında tutmaktadır. Yüzyıl önce, dünyadaki en büyük matematik dahileri, hep birlikte bugün Texas Instruments şirketinin

19.95 dolarlık bir cep hesap makinasını kullanan bir dördüncü sınıf öğrencisinin sahip olduğu problem çözme imkânlarına sahip değildi.

Amerikalılarda eskiden herşeyin şimdikiinden daha iyi olduğuna inanma yolunda genel bir eğilim vardır. Bu eğilim bizi işleri düzeltmek için devlete yönelmeye iter. Çoğu Amerikalıların 1950'ler için duyduğu nostalji dikkate değer bir istisnadır. Mamafih, komedyen Jackie Gleason'ın bir keresinde dediği gibi, "geçmişî hatırlamak onu yaşamaktan iyidir". Çünkü, 1950'lerde hayat, çoğu Amerikalı için özellikle azınlıklar ve kadınlar için bugün olduğundan daha iyi değildi. Biz şimdi daha sağlıklıyız; daha uzun yaşıyoruz; daha zenginiz; daha fazla şey satın alabiliyoruz; dinlenme ve eğlenme için daha fazla zamana ve daha çok paraya sahibiz; daha iyi ve daha büyük evlerde yaşıyoruz; felaket yaratıcı kazalarla karşılaşma riskimiz daha düşük; ve daha temiz bir hava soluyup daha temiz sular içiyoruz. Bu listede çok uzatılabilir. Şüphesiz, Amerikalıların manevi bakımdan ne kadar iyi durumda olduğunu ölçmek imkânsız, fakat maddi bakımdan her zamankinden daha iyi olduğumuz inkâr edilemez.

Şüpheciler A.B.D'nin şimdiki parlak döneminin tarihte Mısırlılar, Persler, Roma İmparatorluğu ve Antik Yunan'ın Altın Çağı gibi gelip geçici olup olmadığını merak edeceklerdir. Bunlar, 20. asırda yaşadığımız ilerlemenin geriye döneceğini veya, bazı çevrecilerin korktuğu gibi, büyüme saplantısı yüzünden felakete sürükleneceğimizi düşünürler. Onlara göre bir süre sonra sona erecek olan bir parlak dönem yaşamaktayızdır.

Bu görüşü şüphelerle karşıyoruz. Şimdi içinde bulunduğumuz medenî gelişme önceki ilerlemelerden farklıdır. Bizim çağımız bolluktan nüfusun küçük bir azınlığının değil, çok geniş kesimlerinin yararlandığı ilk çağdır. Daha önceki zamanlarda, büyük imparatorluklarda bile, nüfusun en azından %90'ı Malthus'un teorisine uygun bir yaşama seviyesinde kaldı. Hayat kalite-

sindeki gelişmeler daha önce asla, yüzyılımızda A.B.D'de ve diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, nüfusun neredeyse her kesimine ulaşmadı.

Belki de bunu göstermenin en iyi yolu bugünkü fakirlerin hayat şartlarını 100 yıl öncezinin zenginlerinin hayat şartlarıyla karşılaştırmaktır. 20. yüzyılı geride bıraktığımız şu günlerde "fakir" olduğu kabul edilen Amerikalıların çoğu Vanderbilt'lerin, Carnegie'lerin, Rockefeller'ların ve 19. asır Avrupa asillerinin bütün servetlerini biraraya getirselere bile satın alamayacakları kalitede gıdaya, tıbbi tedavi imkânına, tüketim mallarına, eğlenceye, iletişim ve ulaşım imkânlarına sahiptirler. Hiçbir altın dağı, 100 sene evvel, bugün sıradan olduğunu düşündüğümüz günlük ihtiyaçlarımızı satın alamazdı: Bir televizyon, kaydedilmiş ilk müzikle bir müzik seti, bir Häagen Dazs dondurması, bir sinüzit ilacı, (laser ameliyatlarını unutun) bir kontakt lens, veya Micheal Jordan'ı bir sayı kaydederken sanki yerçekimine meydan okumuş gibi muhteşem bir şekilde havada uçarken görmenin heyecanı. Bugün, hemen hemen bütün Amerikalılar bunlara ulaşabilirler.

İyimser olmamızın diğer bir sebebi, önceki gelişme devirlerinden farklı olarak, 20. asırdaki kazanımların, bu asırda birikmiş insan bilgisinin hayret verici ilerleyişinin sonucu olarak doğmuş olmalarından dolayı, geri çevrilemez olmasıdır. Barbarlar ve makine düşmanları yeryüzündeki her kütüphaneyi toprağa gömse bile bu bilgi yokedilemez. Ansiklopediler artık 10 dolarlık bir bilgisayar CD'sinde depolanabilir. Allah saklasın, bir bomba A.B.D'nin bütün fiziki sermayesini ve altyapısını tahrip etse bile, etrafta bunları inşa edecek insanlar bulunduğu sürece, bir nesil içinde bunlar yeniden inşa edebilir (Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hızla ayağa kalkışını hatırlayınız). Dahası, enformasyon çağı, Sovyetler Birliği gibi baskıcı devletlerin, geçmişte yaptıklarına benzer şekilde, askeri güçle özgürlüğü kısıtlamasını imkânsız hale getirmiştir.

Son olarak, 20. asırdaki ilerlemenin geçici bir tarihi parlama dönemi olmadığı, daha ziyade insanlığı daha iyi hayat şartlarına ulaştırarak uzun dönemli bir trendin başlangıcı olduğu kanaatindeyiz, çünkü insanların maddi refahı her alanda ilerleme göstermektedir. Bu insanlık tarihinde ilk defa olmaktadır.

Gerçekten, 20. asırda kötüye gidiş gösteren trendler bulmakta zorluk çekeriz. Vergiler daha yüksektir ve hükümet A.B.D’de yüzyıl önce olduğundan daha büyük ve daha müdahalecidir (Büyük devletin refahın sebebi değil, sonucu olduğuna inanıyoruz). Hepimiz için iyi bir haber, tarihin bu anında, gezegenimizin sakinlerinin çoğu için, özgürlüğün gerilemekte değil ilerlemekte oluşudur. A.B.D’de bile, GSMH’nin bir yüzdesi olarak federal harcamalar 25 yıldır en düşük seviyeye inmiştir- belki de Bill Clinton haklıydı: "Büyük devlet safhası kapanmıştır".

Şüphesiz, William Bennett ve Robert Bork’un vurguladığı gibi bazı sosyal trendler geride kalan 30-40 yıl boyunca ilerleme değil gerileme göstermiştir. Meselâ, aile parçalanmalarında, kürtajda, evlilik dışı doğumlarda ve genç insanların intiharlarında kaygı verici artışlar olmuştur. Şiddete dayalı suç oranlarında 1920’ler, 1960’lar, 1970’ler ve 1980’lerde artış, 1930’lar ve 1990’larda düşüşler görülmüştür. Bu alanda uzun vadeli iyileşme işaretleri yoktur. Mamafih bazı iyi haber ışıkları da yok değildir. Son yıllarda bu sosyal çözülme trendlerinin çoğunda iyileşme belirtileri vardır ve diğer bütün problemlerde ibre hatırı sayılır bir iyileşmeyi göstermektedir.

Winston Churchill bir keresinde "Ne kadar geriye bakarsan, o kadar ileriye görebilirsin" demişti. Kötümserler insanlığın kıyamet gününe doğru gittiğini söylerken yanılmaktadırlar. Bazı Amerikalılar için 20. asır daha ziyade bir dünya savaşı, çevrenin bozulması, felaketli global ısınma ve varlıklılarla yoksullar arasında bir derin bölünme devresiydi (New York Times’in yazarı John Tierney’in bir süre önce şikayetçi olduğu gibi "Herkes ne kadar sağlıklı ve zengin olursa olsun, daima bir grup veya başka bir gruptaki bir boşlukla ilgili şeyler okuruz. Daha fazla bebek yaşadıkça, biz tehlikede olan böcek türleri üzerinde odaklanıyoruz"). Mamafih, bu algılama yanlışır. Kaynaklarımızı akıllı bir şekilde hayali değil gerçek toplumsal problemleri çözmek için kullanabilmek için, yakın tarihimizdeki ilerlemeleri anlamak ve takdir etmek şarttır.

Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, bir ölçüde, tarihi kayıtları açıkça ortaya koymaktır. Bu çalışma tarih kitaplarının ve medyanın hikâyeyi doğru yazmaya çalışmasına yönelik bir çağrıdır. Umarız ki, 25 trenddeki gelişmeleri özetleyen tablodaki veriler insanları 20. yüzyılın insanlığın şimdiye kadar yaşadığı en iyi çağ olduğuna ikna etmeye yetecektir.

* "The Greatest Century That Ever Was: 25 Miraculous Trends of the Past 100 Years", *Policy Analysis*, No.304 (December 15, 1999), s. 2-7.

Çeviren: Atilla Yayla